

Praca reedukacyjna z dziećmi z trudnościami w pisaniu ze słuchu

Autor: Bernadeta Jędrzejewska

Wśród różnego rodzaju niepowodzeń szkolnych u dzieci obserwuje się trudności o charakterze bardziej wybiórczym, związanym z pisaniem ze słuchu. Trudności te ujawniają się zazwyczaj pod koniec klasy pierwszej lub na początku drugiej, kiedy ta forma pisania stosowana jest coraz częściej. Wtedy też ujawniają się deficyty w zakresie rozwoju sfery słuchowej, które do tej pory mogły być kompensowane dzięki dobremu poziomowi rozwoju funkcji wzrokowych, zwłaszcza pamięci wzrokowej. O tym, że dzieci z zaburzoną percepcją słuchową pomagają sobie podczas pisania ze słuchu pamięcią wzrokową, świadczą liczne poprawki w ich dyktandach. Dziecko dostrzega, że napisany wyraz nie odpowiada zapamiętanemu obrazowi graficznemu i wówczas go poprawia. Jeśli jednak zaburzeniom funkcji słuchowych towarzyszą zaburzenia w sferze wzrokowej (co zdarza się nierzadko), wtedy uczeń nie może dokonać autokorekty błędnie napisanych wyrazów. Dodatkowo uczeń taki popełnia mnóstwo błędów ortograficznych, gdyż nie zapamiętuje obrazów struktur graficznych wyrazów.

Towarzyszące dzieciom z deficytami funkcji percepcyjno-motorycznych trudności w pisaniu wymagają specjalnego potraktowania od chwili ich ujawnienia. Zaniedbania w tej dziedzinie i utrwalone błędy nie dają się łatwo usunąć i często utrzymują się dłużej, niż trudności w czytaniu, które zwykle idą w parze z trudnościami w pisaniu.

BŁĘDY W PISANIU ZE SŁUCHU I ICH INTERPRETACJA

Zdaniem E. Górniewicz proces pisania ze słuchu przebiega w kilku fazach, podczas których dziecko dokonuje wielu skomplikowanych czynności.

W pierwszej fazie usłyszane słowa werbalizuje, a następnie musi je zapamiętać. Odbywa się to w oparciu o pamięć słuchową. Kolejna faza polega na wyodrębnieniu wyrazów w zdaniu, a następnie z wyrazów ich elementarnych części (głosek) z zachowaniem kolejności. W tej fazie uczestniczą takie funkcje jak: analiza słuchowa, słuch fonematyczny (umiejętność słuchowego rozróżniania części składowych wyrazu), kinestezja artykulacyjna (czuciowe zróżnicowanie ułożenia narządów mowy) oraz pamięć słuchowa krótka (utrzymanie słuchowego śladu wzorca). Następną fazą

polega na przekodowaniu tych elementów na obrazy wzrokowe liter. Chodzi tu o automatyzację skojarzeń słuchowo-wzrokowych, która tworzy się w oparciu o analizę i pamięć wzrokową. Czwartą fazę stanowi zamiana obrazów wzrokowych liter w system odpowiednich ruchów ręki, co odbywa się przy udziale analizatora kinestetycznego ręki.

Trudności w pisaniu ze słuchu dzieci z fragmentarycznymi niedoborami rozwojowymi są różne, w zależności od tego, jaki niedobór rozwojowy jest ich przyczyną. W przypadku wielozakresowych niedoborów występuje różnorodność błędów. Identyfikacja popełnionych przez dziecko błędów polega na umiejętnym ich wychwyceniu i właściwej interpretacji, która dotyczy opisu udziału określonych funkcji percepcyjno – motorycznych w powstawaniu danej trudności w zależności od rodzaju popełnionego błędu. Jeśli mimo analizy nie mamy pewności, co do podłoża trudności, wówczas odnotowujemy wszystkie możliwe warianty wyjaśnień. Dla precyzyjniejszego określenia przyczyny trudności warto odwołać się do wyników badań przeprowadzonych przez specjalistyczną jednostkę.

Najczęściej występujące błędy w pisaniu ze słuchu mają związek z zaburzeniami percepcji słuchowej oraz z obniżeniem poziomu pamięci wzrokowej.

W dyktandach uczniów z zaburzoną percepcją słuchową spotykamy błędy wynikające z trudności w różnicowaniu głosek dźwiękowo podobnych. Podłożem powstawania tych błędów jest zaburzenie słuchu fonemowo-fonetycznego lub kinezyj artykulacyjnej. E. Górniewicz stwierdza, że „dziecko myli te głoski, bo nie wie kiedy je stosować, gdyż nie różnicuje ich słuchowo, albo nie mając wzorców kinestetycznych tych głosek nie wymawia ich”. Wadliwa percepcja słuchowa powoduje trudności w przeprowadzeniu analizy dźwiękowej wyrazów w zdaniu i głosek w wyrazach, przez co dziecko, nie mogąc uchwycić prawidłowej kolejności dźwięków, nie potrafi też prawidłowo odtworzyć ich układu.

Do najczęściej spotykanych błędów związanych z zaburzeniami percepcji słuchowej należą:

- łączenie przyimków z rzeczownikami (wdomu, podstołem) lub rozdzielanie wyrazów (ze schłe);
- opuszczanie liter, sylab i końcówek wyrazów lub ich dodawanie;
- gubienie liter przy zbiegu spółgłosek;

- opuszczanie końcówek wyrazów;
- błędy w wyrazach zawierających głoski tracące dźwięczność;
- mylenie ą, ę z zespołem dźwiękowym om, em, on, en;
- nieprawidłowa pisownia wyrazów zmiękczonej przez kreskę oraz przez i;
- trudności w różnicowaniu pisowni i – j;

W przypadku głębokiej dysfunkcji słuchowej dyktanda bywają zupełnie niekomunikatywne, stanowiące zlepki przypadkowych liter, sylab i zniekształconych wyrazów.

Zaburzenia pamięci wzrokowej utrudniają utrwalenie związku między dźwiękiem a literą, a także zapamiętanie wzorca wzrokowego struktury wyrazu, przez co powodują występowanie błędów:

- w różnicowaniu, zapamiętywaniu i odtwarzaniu kształtu liter o podobnej strukturze graficznej;
- gubienie drobnych elementów graficznych liter, znaków interpunkcyjnych;
- uporczywe błędy ortograficzne wynikające z trudności w utrwaleniu obrazów graficznych wyrazów stanowiących wzory poprawnej pisowni.

Oto przykłady prób pisania ze słuchu kilku uczniów z fragmentarycznymi deficytami w zakresie rozwoju funkcji percepcyjno – motorycznych.

Piotrek, klasa II

Piotrek
Marysia zmokła na deszczu.
Nie miała płaszczka a ni
parasolka. Dostała i
kicha. Ręce przeziębienia
się. Ma gorączkę.
Ma też dni w Tarzku.

Błędy:

- opuszcza *y, a* w wyrazie płaszczka
- opuszcza *a, ol, i* w wyrazie parasolki; dodaje *z, a* w tym wyrazie (wyraz zniekształcony)
- opuszcza *e, z, b, ł* w wyrazie przeziębienia
- opuszcza wyrazy: kataru, parę
- przestawia *rz* w wyrazie przeziębienia
- rozdziela wyrazy: *dostała, ani*
- zamiana znaków głosek o podobnym brzmieniu *sz* na *rz*
- zamiana liter o podobnym kształcie: *o – a*

Poziom graficzny pisma:

- niedokładność w odtwarzaniu kształtu liter
- liczne skreślenia i poprawki

Większość popełnionych błędów świadczy o poważnych zaburzeniach w zakresie percepcji słuchowej (opuszczanie i przestawianie liter, rozdzielanie wyrazów, zniekształcenia wyrazów: parasolki, przeziębła). Liczne skreślenia i poprawki mogą świadczyć o dobrze rozwiniętej percepcji wzrokowej – dziecko odwołuje się do zapamiętanego wzorca graficznego wyrazów.

Sandra, klasa III

2010
SANDRA
Dzień się koczy. Robi się ciemno.
ZA zapada wieczur. Dżelba zapadł
światło. Przy świetle można podrać w ruzne
gry. Możemy porzytać ciekawe książeczki
Kasik i yadria mają swoje zabauki
zabauki zamknięte w nowej szafie. Jest
tam dużo różnych sportów. Jest matry
miś, niebieska lachka, śmie śmieśna nolonka
świnka ~~z kolorowymi książkami~~ i kolorowe
książki z obrazkami. Na puli na pulkach
stoją kolorowe ^{Widelki} ~~Widelki~~ i zielona zabka z
plasteliną, Seture o Dzieci Zame zrobiony.

Błędy:

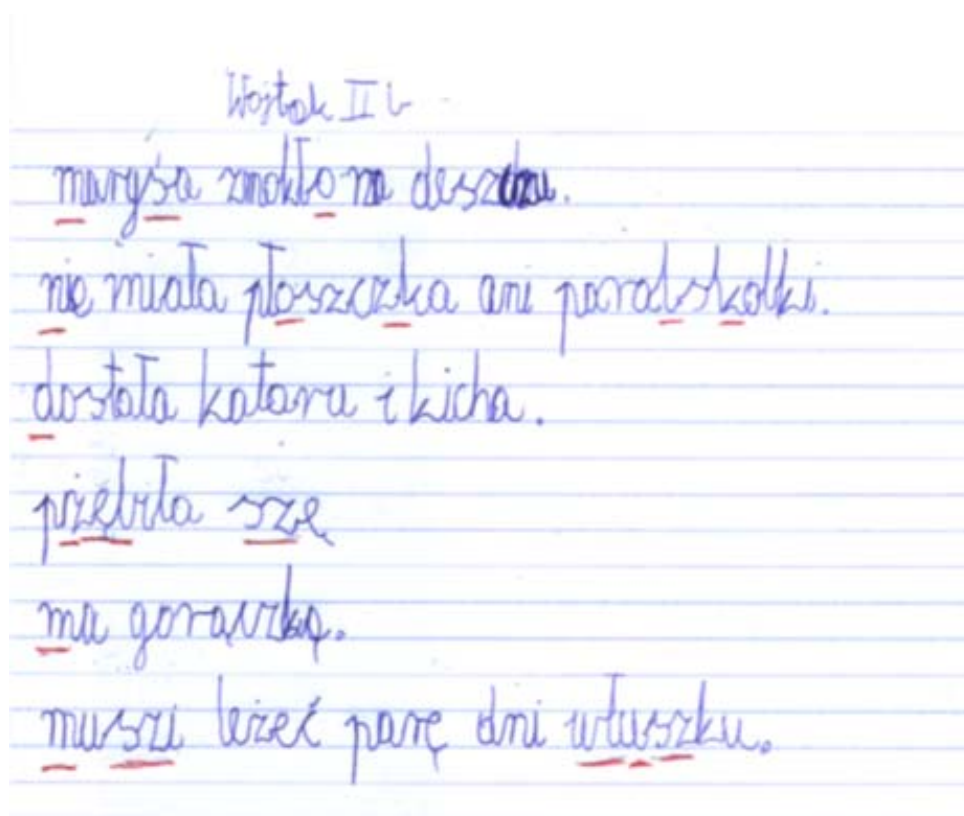
- zamiana liter o podobnym kształcie: g – d, m – n, ł – t, n – r, ń – n, ę – e, w – u
- mylenie samogłoski a, ę z zespołem dźwiękowym oń (kończy), – en (zamknięte)
- mylenie liter, których odpowiedniki dźwiękowe stanowią podobieństwo brzmieniowe: t – d (trzeba), s – z (jest, same, Kazik), sz – ż (śmieszna, kasztanowe)
- zamiana ć – cz (zapalić)- opozycja miejsce artykulacji

Poziom graficzny pisma:

- niedokładność w odtwarzaniu kształtów liter
- brak płynności połączeń między literami
- brak zachowania proporcji między literami

Błędy popełnione przez dziewczynkę świadczą o zaburzeniach w obrębie funkcjonowania analizatora wzrokowego jak i słuchowego, a także o niedostatecznie rozwiniętej koordynacji wzrokowo – ruchowej. Poziom graficzny pisma świadczy o niskiej sprawności grafomotorycznej. Liczne błędy ortograficzne mogą być spowodowane deficytami uwagi, jak również słabym utrwaleniem wzorców graficznych wyrazów (pamięć wzrokowa).

Wojtek, klasa II

Błędy:

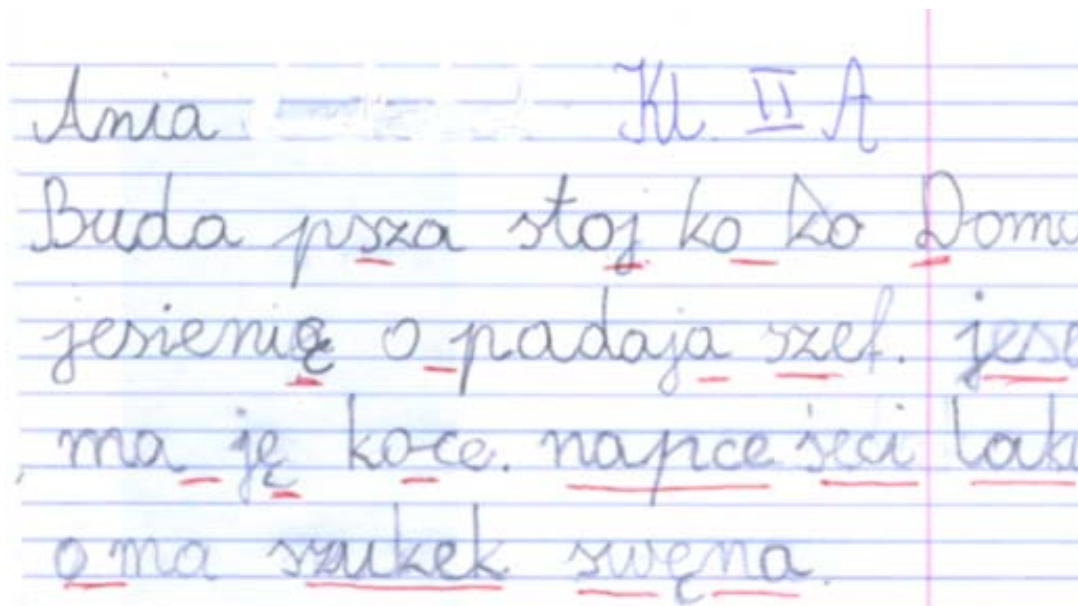
- zamiana liter o podobnym kształcie: *a – o*
- zamiana *si* na *sz* (opozycja - miejsce artykulacji)
- zmiękczenia: zamiana *si* na *ś*
- dodaje *l, k* w wyrazie parasolki
- opuszcza *rz, e, zi* w wyrazie przeziębła
- łączy przyimek *w* z rzeczownikiem (w łóżku)
- nie stosuje zasady – zdanie rozpoczynamy z wielkiej litery

Poziom graficzny pisma:

nieprawidłowe połączenia między literami

Chłopiec popełnił błędy, które mogą świadczyć o zaburzeniach w zakresie percepcji słuchowej (dodawanie liter, opuszczanie liter i części wyrazów, łączenie przyimka z rzeczownikiem).

Ania, klasa II

Tekst napisany przez Anię jest zupełnie niekomunikatywny, charakterystyczny dla dzieci ze szczególnie opóźnionym rozwojem analizy i syntezy słuchowej. Dzieci takie w ogóle nie radzą sobie z pisaniem ze słuchu.

REEDUKACJA DZIECI Z TRUDNOŚCIAMI W PISANIU ZE SŁUCHU

O reedukacji mówi Barbara Zakrzewska w odniesieniu do działań zmierzających do usuwania zaburzeń związanych z opanowaniem umiejętności czytania i pisania u dzieci mających już za sobą pewien okres nauki tych umiejętności, który nie tylko nie dał dobrych rezultatów, ale wytworzył i utrwalił niekorzystne nawyki wymagające „przeuczenia”.

Termin „reedukacja” wydaje się więc być zasadny w przypadku pracy terapeutycznej z dziećmi mającymi trudności w pisaniu ze słuchu. Działalność reedukacyjna będzie tu rozumiana jako zespół poczynań o charakterze korekcyjnym mających na celu poprawę, usuwanie wad i niedomagań dziecka, a zarazem wyrównywanie i uzupełnianie braków w wiedzy ucznia i podnoszenie jego motywacji do nauki.

W toku pracy reedukacyjnej będziemy rozwijali podstawowe funkcje percepcyjno – motoryczne niezbędne w procesie pisania, usprawniali pisanie w zakresie bezbłędności, stymulowali ogólny rozwój intelektualny dziecka, usuwali niekorzystne objawy psychiczne, jak zaburzenia uwagi, pamięci, obniżenie motywacji do nauki, osłabienie poczucia własnej wartości, które to objawy często towarzyszą wszelkim niepowodzeniom szkolnym.

Planowanie procesu reedukacji wymaga uwzględnienia trudności dziecka, rodzaju i stopnia zaburzeń percepcyjno – motorycznych oraz typu układu nerwowego, jego stanu emocjonalnego i ewentualnych zaburzeń zachowania. Ćwiczenia w pisaniu powinny być połączone z ćwiczeniami w czytaniu i obejmować różne formy pisania: przepisywanie, pisanie z pamięci i pisanie ze słuchu.

Etapy pracy reedukacyjnej

Autorzy opracowań metodycznych dotyczących prowadzenia zajęć reedukacyjnych w szkole najczęściej wyróżniają dwa etapy pracy:

1. **Etap wstępny** (przygotowawczy), zwany też psychoterapeutycznym, który ma na celu nawiązanie przyjaznych kontaktów z dzieckiem, wyzwalenie jego potencjalnych możliwości i zainteresowań, zwiększenie motywacji do pracy oraz stymulację opóźnionych funkcji percepcyjno–motorycznych. W przypadku dzieci

wykazujących trudności w pisaniu ze słuchu w okresie tym należy rozwijać zwłaszcza percepcję słuchową – analizę w zakresie zdania, wyrazu, sylaby. Odgrywa ona bowiem najważniejszą rolę w początkowym okresie nauki czytania i pisania, a także pomaga w późniejszym okresie, gdy praca z dzieckiem będzie przebiegać na określonych układach literowo – wyrazowych. Przydatne też będą ćwiczenia usprawniające funkcje wzrokowe, a szczególnie pamięć wzrokową, mającą duże znaczenie w późniejszym zapamiętywaniu obrazów graficznych wyrazów oraz orientację przestrzenną, która jest ważna ze względu na przenoszenie kolejności głosek w wyrazie na kolejność liter w pisaniu ze słuchu.

Zajęcia na tym etapie prowadzone są w formie zabawowo – zajęciowej i opierają się głównie na materiale nieliterowym. Będą to różnego rodzaju loteryjki obrazkowe, układanki z klocków i figur geometrycznych, układanki pocztówkowe, gry i zabawy rytmiczne, ćwiczenia słuchu fonemowo – fonetycznego prowadzone na materiale konkretno – werbalnym. Praca powinna odbywać się w małej grupie dzieci o podobnym stopniu trudności, zajęcia nie powinny być limitowane czasem ani też oceniane negatywnie, należy przeplatać je ćwiczeniami relaksacyjnymi. Czas trwania etapu wstępnego jest zróżnicowany, jednemu dziecku wystarcza kilka zajęć, innemu potrzeba więcej czasu na przystosowanie się do nowych warunków i wymagań. Jest to okres bardzo ważny, gdyż umożliwia dziecku prawidłowe wkroczenie we właściwy etap reedukacji.

- 2. Etap drugi – reedukacja właściwa,** w którym dominują oddziaływania korekcyjno – kompensacyjne i wyrównawcze. W tym etapie zajęcia odbywają się na materiale literowo – wyrazowym, odpowiednio usystematyzowanym – od bardzo prostych struktur wyrazowych do coraz bardziej złożonych. Na początku nie wprowadzamy wyrazów, które podlegają jakimkolwiek upodobnieniom, utracie dźwięczności, zawierają zmiękczenia i dwuznaki. W zajęcia należy wplatać elementy działalności z okresu wstępnego, które mają działanie odprężające i wzmacniające kształcenie określonych funkcji percepcyjno – motorycznych.

3. Metody usuwania trudności w pisaniu ze słuchu

Dla dzieci z trudnościami w pisaniu ze słuchu B. Zakrzewka proponuje metody, które są integralną częścią właściwego etapu reedukacji. Są to metody:

- kształtujące trzy płaszczyzny w procesie pisania – wzrokową, słuchową i wyobrażeniowo – pamięciową,
- rozwijające analizę i syntezę wzrokowo-słuchową i słuchowo-wzrokową,
- usprawniające pisownię par ortogramów,
- ułatwiające opanowanie pisowni głosek miękkich,
- korygujące błędy w pisaniu.

Kształtowanie trzech płaszczyzn – wzrokowej, słuchowej i wyobrażeniowo-pamięciowej

Metoda kształtująca trzy płaszczyzny opiera się głównie na różnych formach selektywnego pisania. Pomaga ona w kształceniu bezbłędnego pisania już na najniższym poziomie umiejętności pisania i czytania, kiedy dziecko zna jeszcze niewiele liter i wyrazów. Metoda ta pozwala przeprowadzać różne operacje na materiale literowo – głoskowym w zakresie percepcji wzrokowo – słuchowej, orientacji czasowo – przestrzennej, pamięci wzrokowo – słuchowej i koordynacji wzrokowo – ruchowej. Składa się z wielu operacji, które powinny następować po sobie w ustalonym porządku. Zaczynamy pracę od ćwiczeń angażujących percepcję wzrokową, następnie ten sam materiał wykorzystujemy do kształcenia percepcji słuchowej i wreszcie ostatnie zadanie wyobrażeniowo – pamięciowe polega na uzupełnieniu z pamięci brakujących liter na miejscu wpisanej kropki.

Generalnie zachowujemy ustalony porządek kształcenia wszystkich trzech funkcji, niezależnie bowiem od stopnia i rodzaju deficytu percepcyjnego, działania te stymulują rozwój owych funkcji percepcyjno – motorycznych i pomagają w ich wzajemnej integracji. Wyjątkowo, w przypadku bardzo dobrego poziomu rozwoju funkcji wzrokowych, możemy ćwiczenia percepcji wzrokowej pominąć.

Przykłady różnych form selektywnego pisania

- *Ćwiczenia w selektywnym pisaniu pojedynczych liter*

Płaszczyzna wzrokowa.

Lista wyrazów do zadania: wyrazy z samogłoską „a”: las, brat, mama, park, trawa, klamka, katar, palma, sałata, rabarbar;

Dziecko przepisuje wyrazy pisząc tylko literę wskazaną przez reedukatora, w pierwszej grupie wyrazów jest to samogłoska „a”, w drugiej „o”. Pozostałe litery zaznacza kreską, np.

- a - (las)

- - a - (brat)

- a - a (mama)

- a - - (park)

Reedukator obserwuje pracę dziecka.

Płaszczyzna słuchowa

Reedukator czyta ten sam zestaw wyrazów w tym samym porządku, wolno i dokładnie je wypowiadając. Dziecko słuchając zapisuje jedynie literę odpowiadającą eksponowanej głosce, pozostałe zaznacza poziomą kreską. Polecamy, aby dziecko zapisywało wyrazy w kolumnie pionowej, zachowując odstępy między wyrazami:

- a - (las)

- - a - (brat)

- a - a (mama)

- a - - (park)

Płaszczyzna wyobrazeniowo – pamięciowa

Dziecko ma przed sobą kolumnę grafów napisanych przed chwilą. Zadaniem jego jest przypomnienie sobie jak największej liczby wyrazów i wpisanie nad kreską właściwą brakującą literę. Ćwiczenie dotyczące pierwszych 4 wyrazów z listy powinno wyglądać następująco:

l a s

b r a t

m a m a

p a r k

Jeżeli dziecko nie zapamiętało wszystkich wyrazów, dyktujemy je ponownie . Wyrazy uzupełnia innym kolorem.

- *Ćwiczenia w selektywnym pisaniu dwóch liter*

W dalszej kolejności stosujemy ćwiczenia, w których dziecko będzie miało za zadanie (mając obraz wzrokowy wyrazu przed oczami bądź słysząc go) rejestrować więcej niż jeden element wyrazowy. W zadaniu dotyczącym percepcji wzrokowej eksponowane litery będą różnicować kolorystycznie w sposób umowny.

Dziecko eksponuje w wyrazach tylko „m – n” (ćwiczenie stosujemy wówczas, gdy dziecko ma trudności w odpoznanianiu tych dwóch liter o podobnym kształcie).

Lista wyrazów: dom, dno, Roman, mama, korona, moment, komnata, noc, komenda, kromka.

Płaszczyzna wzrokowa

Sposób pierwszy: Dziecko mając przed oczami wyrazy, zapisuje je w ten sposób, że pisze tylko litery „m” i „n”, a pozostałe zaznacza poziomymi kreskami. Umawiamy się, że np. literę „m” pisze na czerwono, a literę „n” na zielono. W przypadku 4 pierwszych wyrazów z listy będzie to wyglądać następująco:

- - m (dom)
- n - (dno)
- - m - n (Roman)

Sposób drugi: Dziecko klasyfikuje wyrazy na grupy, wpisując w odpowiednim miejscu (np. do tabeli) wyrazy mające:

m	n	m m	m n	m m n
dom	dno	mama	Roman	moment
kromka	korona		komnata	
	noc		komenda	

Dziecko wpisuje cały wyraz, różnicując kolorystycznie „m”, i „n”.

Płaszczyzna słuchowa

Sposób pierwszy: Dziecko rejestruje głoski „m” i „n” w wyrazach wypowiedzianych przez reedukatora, pozostałe głoski zaznacza poziomymi kreskami (tak jak podczas kształtowania płaszczyzny wzrokowej).

Sposób drugi: Dziecko zaznacza za pomocą pionowej kreski obecność „m”, „n” w słyszanych wyrazach, np.

	m	n
(most)		
(noc)		
(mama)		

Płaszczyzna wyobrażeniowo – pamięciowa

Ćwiczenie dotyczące płaszczyzny wyobrażeniowo – pamięciowej przebiega podobnie, jak w wyrazach, gdzie ćwiczyliśmy pojedyncze litery / głoski.

W podobny sposób można przepracować wyrazy z innymi zestawami literowymi często mylonymi przez dzieci, np. b – d, g – p, itd.

- ***Ćwiczenia w selektywnym pisaniu dwóch układów literowych***

W tej formie selektywnego pisania dziecko będzie się koncentrować na dwóch układach literowych, z których jeden jest inwersją drugiego.

Zestaw wyrazów, w których będą „ba – ab”: *farba, herbata, robak, bat, ryba, balon, abecadło, fabryka, taboret.*

Płaszczyzna wzrokowa

Sposób pierwszy: dziecko eksponuje kolorystycznie poszukiwane litery, pozostałe oznaczając kreską (jak w poprzednich ćwiczeniach), np.

- - - ba	(farba)	- ab - - - -	(taboret)
- - ba -	(robak)	- ab - - - -	(fabryka)
- - - ba - -	(herbata)	ab - - - - - -	(abecadło)

Sposób drugi: dziecko klasyfikuje wyrazy do dwóch grup, mających „ba”, „ab” wpisując cały wyraz do odpowiedniej grupy. Kolorem zaznacza eksponowane układy literowe, np.

farba	taboret
robak	fabryka
herbata	abecadło

Płaszczyzna słuchowa

Dziecko rejestruje zestawy „ba”, „ab” w wyrazach wypowiedzianych przez reedukatora i zaznacza za pomocą pionowej kreski ich obecność w wyrazach.

	ba	ab
(farba)		
(robak)		
(fabryka)		

Płaszczyzna wyobraźniowo - pamięciowa

Dziecko ma przed sobą kolumnę grafów zawierającą przepracowane wyrazy z zapisanymi tylko eksponowanymi zestawami literowymi (w miejscu pozostałych liter są kreski). Jego zadaniem jest przypomnienie sobie jak największej liczby wyrazów i uzupełnienie ich. Ćwiczenie to dla wybranych wyrazów powinno wyglądać w ten sposób:

f a r **b** a
r o **b** a k
f a **b** r y k a

W podobny sposób można eksponować zestawy „da – ad”, „ga – ag”.

- *Ćwiczenia w selektywnym pisaniu sylab*

W tych ćwiczeniach dziecko pisze tylko określoną sylabę w danych wyrazach. Jeśli ma trudności w prawidłowym wydzieleniu sylaby, reedukator wypowiada dokładnie każdy wyraz, akcentując poszczególne sylaby. Dziecko usłyszana sylabę „falbankuje”, po czym postrzegając wzrokowo wyraz, dokonuje jego analizy. Pisze tylko daną sylabę (wcześniej umawiamy się którą), inne zaznacza poziomą kreską dłuższą niż w przypadku kreski literowej.

Proponowany zestaw wyrazów do eksponowania pierwszej sylaby: koza, woda, sobota, lampa, ulica, parkan.

Płaszczyzna wzrokowa

Dziecko zapisuje wyrazy w następujący sposób:

ko__

wo__

so__ __

lam__

u__ __

par__

Płaszczyzna słuchowa

Ćwiczenie wygląda podobnie jak podczas kształtowania płaszczyzny wzrokowej, lecz tym razem dziecko zapisuje wyrazy nie widząc ich, a tylko słuchając (wyrazy dyktuje reedukator dokładnie wydzielając sylaby).

Płaszczyzna wyobrażeniowo - pamięciowa

Dziecko przypomina sobie usłyszane wyrazy i wpisuje brakujące sylaby czerwonym kolorem na kresce. W razie potrzeby ponownie dyktujemy wyrazy w dowolnej kolejności. Dziecko - po ich wysłuchaniu - uzupełnia sylaby innym kolorem.

ko za

wo da   so bo ta

- *Klasyfikowanie wyrazów zgodnie z umownie przyjętymi modelami grafoprzestrzennymi*

Ćwiczenia polegają na klasyfikowaniu wyrazów zgodnie z umownie przyjętymi modelami grafoprzestrzennymi. Zaczynamy od wyrazów 1- sylabowych, następnie przechodzimy do wyrazów 2 - sylabowych , 3 - sylabowych o zróżnicowanej strukturze.

W przedstawionych modelach **kreska pozioma** oznacza **samogłoskę**, **kreska pionowa spółgłoskę**.

Podstawowym zadaniem dziecka jest wzrokowe percypowanie przedłożonych wyrazów i wpisanie ich pod właściwym modelem. Z kolei te same wyrazy dziecko

percypuje słuchowo (mogą być podane w innym porządku) i umownym znakiem rejestruje je pod odpowiednim modelem grafoprzestrzennym. Na zakończenie proponujemy, by z pamięci dziecko napisało pod wskazanym modelem odpowiednie wyrazy, np. wyrazy: *sen, most, pole, kotek, bajka, jabłko* i odpowiadające im schematy:

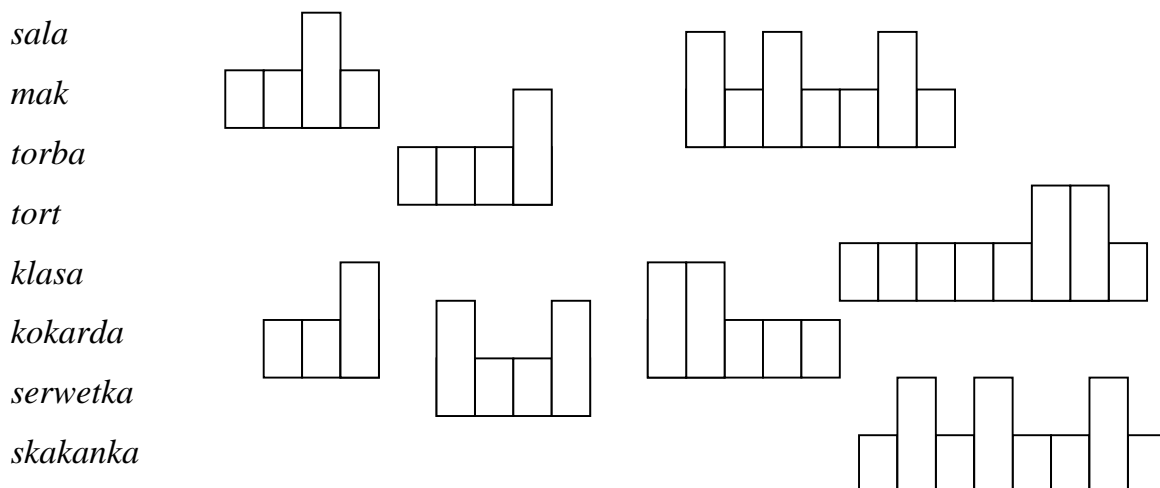

Rozwijanie analizy i syntezy wzrokowo-słuchowej i słuchowo-wzrokowej

Do rozwijania analizy i syntezy, jak również pamięci wzrokowo-słuchowej, są statki literowe. Założeniem modelu „statki literowe” jest dopasowanie poszczególnych wyrazów percypowanych wzrokowo lub słuchowo do odpowiednich układów grafoprzestrzennych, jak również łączenie określonych układów graficznych z właściwym usłyszonym bądź napisanym wyrazem. W jednych zadaniach punktem wyjściowym będą operacje wzrokowe, a w innych słuchowe. Zaczynamy od wyrazów jednokominowych, przechodząc stopniowo do coraz trudniejszych modeli wyrazów. Wyrazy nie mogą zawierać liter „opadających”, ukształtowanych w dolnej płaszczyźnie, jak j, p, g itp.

• *Przykład ćwiczenia w płaszczyźnie wzrokowej*

Po lewej stronie kartki umieszczamy wyrazy, a po prawej modele grafoprzestrzenne – statki. Dziecko łączy kreską wyrazy ze statkiem, do którego wpisuje litery (każda litera odpowiada jednej kratce).

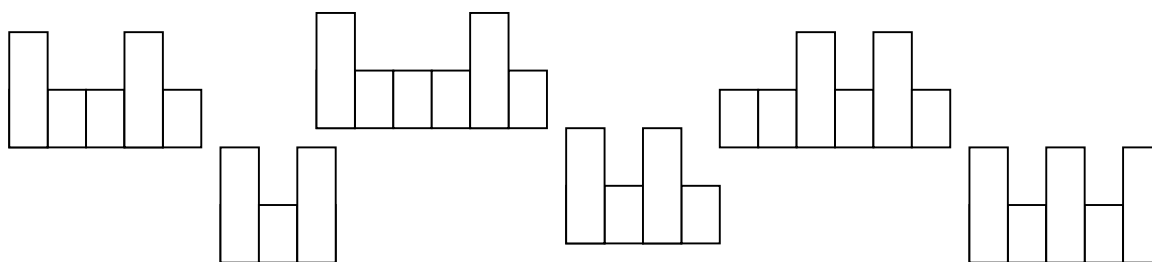
Na zakończenia ćwiczenia uczeń może wypisać wskazane przez reedukatora wyrazy lub te, które zapamiętał.

- **Przykład ćwiczenia w płaszczyźnie słuchowej**

Przedkładamy dziecku narysowane na kartce modele graficzne, w które będzie wpisywać usłyszane wyrazy stanowiące ich odpowiedniki fonetyczne, np. wyrazy:

kreda, bat, korale, buda, sobota, kotek wpisze do następujących statków:

Dziecko może również samo narysować statki do słuchanych wyrazów (najlepiej na papierze w kratkę).

- **Wyrazy maxi i mini**

- Zestaw wyrazów maxi umieszczamy u góry kartki, a pod spodem zostawiamy miejsce, gdzie dziecko wpisze wyrazy mini w miejscach dokładnie do ich usytuowania w wyrazie, np. *prostokąt*

prosto

sto

tok

kąt

- Wśród wyrazów mini wypisanych na kartce dziecko odszukuje właściwe wyrazy będące częścią usłyszanego wyrazu maxi.

- Dziecko dopisuje z pamięci do mini wyrazów brakujące litery, które utworzą wyraz maxi, np. *prostokąt   traktor*

Selektywne formy pisania dla usprawniania pisowni par ortogramów

Uczniowie mający trudności w pisaniu ze słuchu popełniają wiele błędów w typowych dla pisowni polskiej par ortogramów ó – u, h – ch, ż – rz oraz w pisowni znaków miękkich (ć – ci, ń – ni, ś – si, ź – zi).

Ćwiczenia w tym zakresie mają na celu kształcenie i usprawnianie pisowni oraz utrwalanie i sprawdzanie opracowanego materiału.

Przykłady ćwiczeń

- Układamy z dzieckiem zdanie z wyrazami zawierającymi „ó, u”. Reedukator zapisuje to zdanie (można ułożyć z rozsypanki wyrazowej i wówczas nie trzeba zapisywać).

Mama dostała od Jurka żółte róże.

- Dziecko percypuje wzrokowo zdanie, omawiamy pisownię wyrazów z „ó – u”.
- Dyktujemy dziecku zdanie. Dziecko umownym znakiem rejestruje we właściwym miejscu odpowiedni znak ortograficzny, znajdujący się w danym wyrazie:

	u	ó	
Jurka			żółte
			róże

- Następnie przypominając sobie to zdanie, wpisuje przy każdej kresce właściwy wyraz.
- Ukazujemy dziecku tekst, w którym brakuje sylab zawierających „ó – u”. Na ich miejsce wpisano linię. Dziecko ma przed oczami wzorcowy tekst i uzupełnia brakujące sylaby, np.

Wujek Julki pracuje w kopalni jako górnik.

Tata zgubił kłódkę od furtki ogródka.

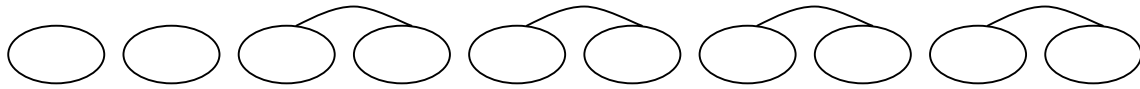
----jek -----ki pra----je w kopalni jako -----nik.

Tata -----bił -----kę od -----ki -----ka.

W tym samym tekście brakuje w wyrazach niektórych liter. Które zastąpiono kropkami. W tekście zachowane zostały „ó – u”, stanowiące stały element przechodzimy do wyrazów 2 - sylabowych , 3 - sylabowych o zróżnicowanej strukturze.

W przedstawionych modelach **kreska pozioma** oznacza **samogłoskę**, **kreska pionowa** **spółgłoskę**.

Podstawowym zadaniem dziecka jest wzrokowe percypowanie przedłożonych wyrazów i wpisanie ich pod właściwym modelem. Z kolei te same wyrazy dziecko percypuje słuchowo (mogą być podane w innym porządku) i umownym znakiem rejestruje je pod odpowiednim modelem grafoprzestrzennym. Na zakończenie proponujemy, by z pamięci dziecko napisało pod wskazanym modelem odpowiednie wyrazy, np. wyrazy: *sen, most, pole, kotek, bajka, jabłko* i odpowiadające im schematy:

Rozwijanie analizy i syntezy wzrokowo-słuchowej i słuchowo-wzrokowej

Do rozwijania analizy i syntezy, jak również pamięci wzrokowo-słuchowej, są statki literowe. Założeniem modelu „statki literowe” jest dopasowanie poszczególnych wyrazów percypowanych wzrokowo lub słuchowo do odpowiednich układów grafoprzestrzennych, jak również łączenie określonych układów graficznych z właściwym usłyszonym bądź napisanym wyrazem. W jednych zadaniach punktem wyjściowym będą operacje wzrokowe, a w innych słuchowe. Zaczynamy od wyrazów jednokominowych, przechodząc stopniowo do coraz trudniejszych modeli wyrazów. Wyrazy nie mogą zawierać liter „opadających”, ukształtowanych w dolnej płaszczyźnie, jak j, p, g itp.

• *Przykład ćwiczenia w płaszczyźnie wzrokowej*

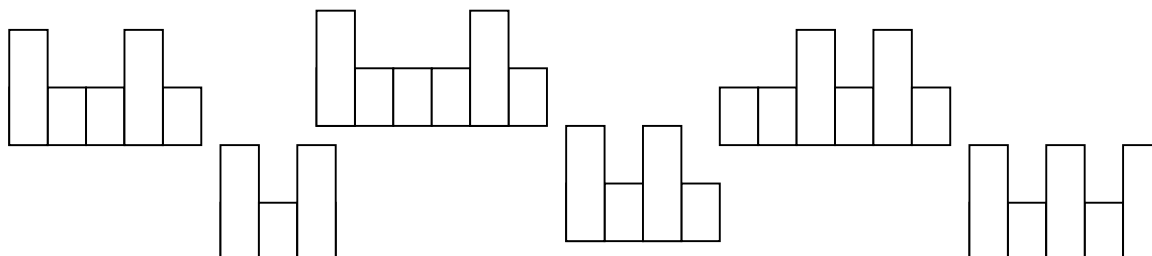
Po lewej stronie kartki umieszczamy wyrazy, a po prawej modele grafoprzestrzenne – statki. Dziecko łączy kreską wyrazy ze statkiem, do którego wpisuje litery (każda litera odpowiada jednej kratce).

<i>sala</i>		
<i>mak</i>		
<i>torba</i>		
<i>tort</i>		
<i>klasa</i>		
<i>kokarda</i>		
<i>serwetka</i>		
<i>skakanka</i>		

Na zakończenia ćwiczenia uczeń może wypisać wskazane przez reedukatora wyrazy lub te, które zapamiętał.

- **Przykład ćwiczenia w płaszczyźnie słuchowej**

Przedkładamy dziecku narysowane na kartce modele graficzne, w które będzie wpisywać usłyszane wyrazy stanowiące ich odpowiedniki fonetyczne, np. wyrazy: *kreda, bat, korale, buda, sobota, kotek* wpisze do następujących statków:

Dziecko może również samo narysować statki do słuchanych wyrazów (najlepiej na papierze w kratkę).

- **Wyrazy maxi i mini**

- Zestaw wyrazów maxi umieszczamy u góry kartki, a pod spodem zostawiamy miejsce, gdzie dziecko wpisze wyrazy mini w miejscach dokładnie do ich usytuowania w wyrazie, np. *prostokąt*

prosto

sto

tok

kąt

- Wśród wyrazów mini wypisanych na kartce dziecko odszukuje właściwe wyrazy będące częścią usłyszanego wyrazu maxi.

- Dziecko dopisuje z pamięci do mini wyrazów brakujące litery, które utworzą wyraz maxi, np. *prostokąt   traktor*

Selektywne formy pisania dla usprawniania pisowni par ortogramów

Uczniowie mający trudności w pisaniu ze słuchu popełniają wiele błędów w typowych dla pisowni polskiej par ortogramów ó – u, h –ch, ż – rz oraz w pisowni znaków miękkich (ć – ci, ń – ni, ś – si, ź – zi).

Ćwiczenia w tym zakresie mają na celu kształcenie i usprawnianie pisowni oraz utrwalanie i sprawdzanie opracowanego materiału.

Przykłady ćwiczeń

- Układamy z dzieckiem zdanie z wyrazami zawierającymi „ó, u”. Reedukator zapisuje to zdanie (można ułożyć z rozsypanki wyrazowej i wówczas nie trzeba zapisywać).

Mama dostała od Jurka żółte róże.

- Dziecko percypuje wzrokowo zdanie, omawiamy pisownię wyrazów z „ó – u”.
- Dyktujemy dziecku zdanie. Dziecko umownym znakiem rejestruje we właściwym miejscu odpowiedni znak ortograficzny, znajdujący się w danym wyrazie:

	u	ó	
Jurka			żółte
			róże

- Następnie przypominając sobie to zdanie, wpisuje przy każdej kresce właściwy wyraz.
- Ukazujemy dziecku tekst, w którym brakuje sylab zawierających „ó – u”. Na ich miejsce wpisano linię. Dziecko ma przed oczami wzorcowy tekst i uzupełnia brakujące sylaby, np.

Wujek Julki pracuje w kopalni jako górnik.

Tata zgubił kłódkę od furtki ogródka.

----jek -----ki pra----je w kopalni jako -----nik.

Tata -----bił -----kę od -----ki -----ka.

- W tym samym tekście brakuje drobnych elementów literowych (kropki, kreski, ogonka). Zadaniem dziecka jest uzupełnić te elementy czerwoną kredką (jeśli dziecko ma kłopoty, przedstawiamy tekst wzorcowy). Na marginesie kartki zaznaczamy ptaszkiem przeoczenie, dziecko poprawia swój błąd innym kolorem.

.....
.....
.....

- Ukazujemy dziecku ten sam tekst, w który opuszczamy „ó – u”, wpisując w to miejsce kropki. Zadaniem dziecka jest wpisanie w miejsce kropek liter „ó – u”.

W . jek J . lki prac . je w kopalni jako g . rnik.

Tata zg . bił kł . dke od f . rtki ogr . dka.

Usprawnianie pisowni spółgłosek miękkich

Dla opanowania pisowni głosek miękkich można zastosować zestaw ćwiczeń, który wykorzystujemy w zakresie adekwatnym do potrzeb danego dziecka. Każda operacja będzie przebiegała w dwóch płaszczyznach: wzrokowo – ruchowej i słuchowo – czasowo – przestrzennej. Zestaw wyrazów dobieramy tak, aby zawierały one określony typ zmiękczenia. Przygotowane do opracowania wyrazy wpisujemy na podłużnych kartonikach.

Zestaw wyrazów z „ś” i „si”:

„ś”

środa, śliwka, Kaśka, roślina, ślimak, środek, ryś, maślak.

siano, Basia, księga, kosiarka, siostra, sierota, osioł.

Ćwiczenie 1

Zadaniem dziecka jest przeczytać wyrazy i podzielić je na dwie grupy, w zależności od sposobu zmiękczenia.

To samo ćwiczenie opracowujemy słuchowo. Reedukator czyta wyrazy, a dziecko umownym znakiem zaznacza obecność ś – si we właściwym miejscu na kartce, np.

	ś	si
środa	+	
siano		+

Ćwiczenie 2

Przygotowanym wyrazom odpowiadają układy grafoprzestrzenne wrysowane na oddzielnych podłużnych kartonikach. Każdy układ składa się z odpowiedniej liczby klatek zgodnie z liczbą liter w wyrazie. Klatka przeznaczona dla spółgłoski miękkiej

oznaczonej kreską jest pomalowana na przykład na czerwono, natomiast klatka dla spółgłoski zmiękczonej przez „i” jest szersza, przedzielona przerywaną linią pionową i pomalowana na zielono.

Dziecko układa wyrazy w kolumnie pionowej i dobiera do każdego z nich odpowiedni układ graficzny, np.

środa

siano

Ćwiczenie 3

Pozostawiamy na stole układy graficzne a wyrazy usuwamy. Wypowiadamy w dowolnej kolejności poszczególne wyrazy, dziecko analizuje je słuchowo i wskazuje odpowiadające im układy graficzne.

Ćwiczenie 4

Dziecko dzieli wyrazy na grupy w zależności od liczby sylab. Wyodrębni wyrazy 1-, 2-, i 3-sylabowe. Analogicznie będzie opracowane ćwiczenie w wersji słuchowej, reedukator wypowiada wyrazy, a dziecko określa liczbę sylab (oddzielnie opracowujemy grupę wyrazów z „ś” i „si”)

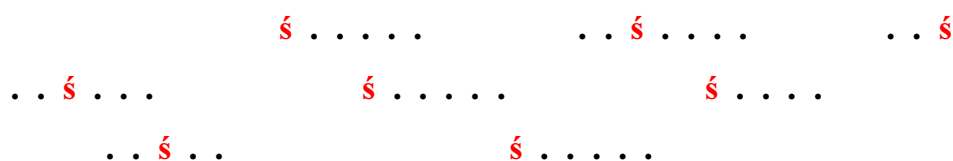
Ćwiczenie 5

Dziecko segreguje wyrazy w zależności od miejsca występowania „ś”: w nagłosie, śródgłosie i wygłosie. Sposób wykonania zarówno w wersji wzrokowej jak i słuchowej będzie analogiczny jak w ćwiczeniu 4.

Ćwiczenie 6

Dziecko uzupełnia brakujące litery „ś” w układzie graficznym, w którym tylko czerwonym kolorem jest zaznaczona litera „ś”, a wszystkie inne są zaznaczone kropką. U góry wpisujemy wyrazy, które były przedmiotem ćwiczeń poprzednich, a poniżej na różnych poziomach odpowiadające im układy graficzne z wyeksponowaną literą „ś”. Zadanie wykonuje dziecko najpierw w płaszczyźnie wzrokowej, a potem słuchowej.

środa, śliwka, Kaśka, roślina, ślimak, środek, ryś, maślak

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie podobne do poprzedniego, z tym, że dziecko uzupełnia brakującą sylabę, w której znajduje się opracowywana głoska. Dla wyrazów z „si” będzie wyglądać następująco:

____no

Ba ____

sia

sia

____ga

ko ____ka

sia

sio

____stra

sie

____rota

sioł

o ____

Dziecko uzupełnia brakującą sylabę zieloną kredką.

Po przepracowaniu wszystkich wyrazów (oddzielnie z „ś” i oddzielnie z „si”) wypisujemy dziecku w dowolnej kolejności wszystkie wyrazy z tej grupy zmiękczeń. Na miejscu usuniętych eksponowanych zmiękczeń jest tylko jedna kropka, co zmusza dziecko do zastanowienia się i wyboru, który sposób zmiękczenia należy w danym wyrazie zastosować. Dla wyrazów z „ś – si” przygotowujemy następującą listę wyrazową:

. ano, **Ba** . a, . roda, k . ęga, . liwka, **Ka** . ka, ro . lina, ko . arka,
. limak, . ostra, ry . , . erota, . rodek, ma . lak, o . oł.

Dziecko wpisuje „ś” czerwonym kolorem, a „si” kolorem zielonym.

Przy okazji tego ćwiczenia **zwracamy uwagę** dziecka na fakt, że „ś” występuje **przed spółgłoską, a „si” przed samogłoską.**

Te same wyrazy (lub wybrane) dziecko może napisać z pamięci, a następnie ze słuchu.

Po opracowaniu innych par literowych oznaczających spółgłoski miękkie (ć – ci, ń – ni, ź – zi) do większości wyrazów znanych dzieciom z opracowań wcześniejszych możemy dodać kilka nowych wyrazów, w których jest więcej niż jedno zmiękczenie i na takim materiale przeprowadzić różnorodne ćwiczenia utrwalające i sprawdzające typu: oznaczanie liczby spółgłosek miękkich za pomocą odpowiedniej liczby

kolorowych kółek (czerwone i zielone), dobieranie wyrazów do układów graficznych, pisanie z pamięci wskazanych wyrazów, uzupełnianie wyrazów spółgłoskami miękkimi, itp.

Usuwanie utrwalonych błędów

Przy usuwaniu utrzymujących się błędów można wykorzystać ćwiczenia korygujące błędy, np.:

- Wyraz, z którym dziecko ma kłopoty reedukator pisze na dużym arkuszu papieru jednocześnie go wybrzmiewając.
- Dziecko obwodzi dokładnie palcem każdą literę i głośno ją wybrzmiewa.
- Z kolei pisze ten wyraz w powietrzu. Każdą głoskę wybrzmiewa (ćwiczenie powtarza dwukrotnie – raz z otwartymi oczami, drugi raz z zamkniętymi).
- Brakujące sylaby lub litery w wyrazie uzupełnia najpierw w aspekcie wzrokowym, następnie słuchowym, np.

parasol	parasol
pa__sol	pa . a . ol
para __	. araso .
__ rasol	par . s . l
	p . raso .
	p . r . s . l

- Dziecko pisze samodzielnie wyraz na tablicy i w zeszycie.

BIBLIOGRAFIA

1. Górniewicz E., *Pedagogiczna diagnoza specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu*, Toruń 1994
2. Zakrzewska B., *Trudności w czytaniu i pisaniu. Modele ćwiczeń*, Warszawa 1999
3. Zakrzewska B., *Moje dziecko źle czyta i pisze*, Warszawa 1997
4. Zakrzewska B., *Jeszcze potrenujmy. Ćwiczenia w zakresie wzrokowo-słuchowym*, Warszawa 1998
5. Zakrzewska B., *I ty będziesz dobrze pisać*, Warszawa 2000
6. Zakrzewska B., *Ortografia twój sukces*, Warszawa 1998
7. Zakrzewska B., *Głoski miękkie też łatwe*, Warszawa 1998
8. Zakrzewska B., *Każdy przedszkolak dobrym uczniem w szkole*, Warszawa 2003